

UNIWERSYTET GDAŃSKI

Prof. dr hab. Piotr Mickiewicz
Instytut Politologii
Uniwersytet Gdański

Gdynia, 27.12.2021

**RECENZJA
ROZPPAWY DOKTORSKIEJ**

PT.

**KONCEPCJA DOSKONALENIA PROCESU EDUKACJI DLA
BEZPIECZEŃSTWA NARODOWEGO W ASPEKCIE POTRZEB
WYŻSZEGO SZKOLNICTWA WOJSKOWEGO**

AUTORKA: Anna Krawczyk

**1. ZNACZENIE PODEJMOWANEGO TEMATU DYSERTACJI
DOKTORSKIEJ ORAZ OCENA JEGO INNOWACYJNOŚCI
NAUKOWEJ**

Problematyka zakresu przedmiotowego procesu edukowania społeczeństwa w zakresie bezpieczeństwa jest jednym z najbardziej zapóźnionych sub-obszarów polityki bezpieczeństwa państwa polskiego. Uwaga ta dotyczy zarówno edukacji z zakresu samoobrony i samo-ochrony w sytuacji zagrożenia, rozpoznawania i reagowania na symptomy wystąpienia zagrożenia jak i przygotowania społeczeństwa do wykonywania świadczeń osobistych na rzecz bezpieczeństwa i obrony. Każda praca analityczna dotycząca tej problematyki i wskazująca na konieczność stworzenia kompleksowego modelu edukacyjnego powinna być traktowana z uwagą. Zaś skoncentrowanie się na ukazaniu zakresu niezbędnych powiązań modelu edukacji dla

bezpieczeństwa na poziomie kształcenia podstawowego i średniego z procesem kształcenia kadr oficerskich SZ i administracji uznać należy wręcz za konieczne. Tym samym zarówno temat dysertacji jak i jej założenia badawcze uznaję za istotne zarówno z punktu widzenia kształtowania polityki bezpieczeństwa państwa jak i z wyzwania badawczego. Kierując się tym przekonaniem uznaje podjęty przez Panią mgr Annę Krawczyk problem badawczy jako istotny, wart rozwiązania w ramach dysertacji doktorskiej i poszerzający stan wiedzy.

2. OCENA METODOLOGICZNA

Rozprawa została poprawnie skonstruowana pod względem metodologicznym. Składa się ze Wstępu, czterech rozdziałów merytorycznych i Zakończenia. Konstrukcja dysertacji to udany mariaż analizy systemowej i metod empirycznych z elementami analizy historycznej. Pozornie wykorzystanie analizy historycznej wydaje się zbędne, ale sposób jej wykorzystania pozwala na pełne ukazanie stanu obecnego. Pozwoliło to Autorce nie tylko na prezentację status quo, ale jest punktem wyjścia do prezentacji autorskich rozwiązań odnoszących się niezbędnych zmian w systemie edukacyjnym. Niezaprzeczną zaletą tej dysertacji i zastosowanego podejścia metodologicznego jest fakt, iż jej recenzent wskazując na subiektywne uwagi – raczej skłania się do polemiki niż negacji. Jest to pośrednia ocena jej wartości merytorycznej. W sumie oceniana dysertacja jest krytyczną analizą istniejących rozwiązań wraz z – dobrze uzasadnioną merytorycznie – propozycją zmian systemu edukacji. Ma więc charakter pracy porządkującej stan wiedzy, który pozwala na zaprezentowanie kompleksowych rozwiązań (zmian) w sposobie funkcjonowania systemu. Nadaje jej to także wymiar praktyczny i innowacyjny. Jednocześnie jednak Doktorantka skupiła się tylko na ocenie i propozycji przebudowy modelu kształcenia w ramach EDB w kontekście potrzeb SZ a nie samego systemu bezpieczeństwa. Jest to ograniczenie badań, ale zawarte w przedstawionym we Wstępie założeniu badawczym. Tym niemniej wskazuje, że konkluzje końcowe i zaproponowane rozwiązania odnoszą się do potrzeb Sił Zbrojnych RP i powinny być uzupełnione o podobne analizy dotyczące przygotowania społeczeństwa do funkcjonowania w sytuacji zaistnienia zagrożeń bezpieczeństwa i porządku publicznego oraz bezpieczeństwa powszechnego. Ale to nie powinno i dobrze, że nie stanowi treści ocenianej dysertacji.

Przechodząc do oceny elementów struktury dysertacji uznaję, że konstrukcja Wstępu w części metodologicznej jest poprawna. W sposób szeroki zaprezentowano obszar i potrzebę podjęcia badań. Wyeksponowano cel pracy, główny i szczegółowe problemy badawcze oraz

hipotezę główną wraz z hipotezami cząstkowymi. Zaprezentowano także stan badań nad podjętym problemem, chociaż pominięto – istotny – dorobek wrocławskiego środowiska naukowego kreowanego przez dr hab. Barbarę Wiśniewską-Paź. Ważną i poprawnie skonstruowaną częścią Wstępu jest prezentacja zakresu zaplanowanych i zrealizowanych badań empirycznych. Pozwoliło to także na wskazanie ograniczeń badawczych, jak i samego podejścia badawczego.

Zasadnicza uwaga jaką kieruję do Doktorantki dotyczy zarzucenia konieczności osadzenia celu badań – podkreślam ważkiego – w całokształcie potrzeb edukacji społeczeństwa polskiego w zakresie szeroko rozumianego bezpieczeństwa. Głównie podkreślenia, iż edukowanie na potrzeby SZ jest jego elementem, a z takich a nie innych względów proces ten powinien być realizowany w sposób szerszy niż edukacja w zakresie zachowania się w sytuacji zagrożenia. Druga z uwag ma charakter porządkujący – brak w dysertacji wyjaśnienia doboru – jako przykładów – systemów edukacyjnych wybranych państw. Zgadzając się z tym doborem uwzględniającym pewne uwarunkowania przyjętej polityki bezpieczeństwa i koncepcji wykorzystania sił zbrojnych do jej realizacji chciałbym poznać powody, jakimi kierowała się Doktorantka.

W ocenie rozdziałów merytorycznych koncentrował się będę do ich związku z przyjętymi celami, hipotezą roboczą i pytaniami badawczymi. Deklarowanym celem głównym dysertacji jest „[...] zaprezentowanie koncepcji doskonalenia procesu nauczania edukacji dla bezpieczeństwa w aspekcie potrzeb wyższego szkolnictwa wojskowego, czyli zmierzenia/odniesienia się do uwarunkowań celowo-zadaniowych i realizacyjnych tej edukacji w szkołach średnich – względem wymiernych potrzeb charakteryzujących sylwetkę osobowością kandydata na żołnierza zawodowego”. Wskazując na zawarte powyżej uwagi cel uznaje za ważny i poprawnie sformułowany. Wynikający z przyjętego celu problem badawczy („Jakie uwarunkowania celowo-zadaniowe i realizacyjne procesu edukacji dla bezpieczeństwa w szkole średniej mają istotny wpływ na kontynuowanie dalszej nauki w jednostkach organizacyjnych wyższego szkolnictwa wojskowego”) jest sformułowany poprawnie i dobrze uszczegółowiony przez cztery problemy szczegółowe. Zarówno problem główny jak i problemy szczegółowe zostały dobrze wykorzystane do sformułowania hipotez, głównej i szczegółowych. Podkreślić należy słuszność – wyeksponowanej w hipotezie głównej – konieczność ciągłej modyfikacji programów kształcenia, chociaż recenzent uznaje, że determinantą jest raczej ewolucja zagrożeń bezpieczeństwa niż potrzeby SZ. Wynikają one bowiem z oceny specyfiki ich oddziaływania na bezpieczeństwo państwa i wymuszają

modyfikacje koncepcji wykorzystania jego potencjału militarnego. Ale zaproponowane – w sumie zawężające – podejście Doktorantki jest akceptowalne i hipoteza jest sformułowana poprawnie. Zwłaszcza, że treść hipotez szczegółowych poszerza to podejście i pozwala na prowadzenie badań w obszarze wskazanym przez recenzenta.

Przechodząc do oceny poszczególnych rozdziałów stwierdzam, że rozdział pierwszy jest klasycznym wprowadzeniem do podejmowanej tematyki. Za pozytyw uznaję próbę usytuowania procesu edukacji dla bezpieczeństwa w całokształcie polityki bezpieczeństwa państwa. Podkreślić należy, iż zawarto w nim istotne i niekiedy ostre oceny, które zostały dobrze uzasadnione. Za takowe uznaję zwłaszcza te dotyczące założeń, które legły u podstaw konstrukcji przedmiotu Edukacja dla Bezpieczeństwa i ograniczające jego „atrakcyjność” dla ucznia (s. 44) oraz istnienie swoistej indywidualizacji jakości kształcenia w jednostkach edukacyjnych (wykazanie, że jakość ta zależy od poziomu wiedzy jaką posiada nauczyciel oraz osobistego zaangażowania w prowadzony przedmiot). W rozdziale tym zaprezentowano także rozwiązania stosowane w innych państwach europejskich szkoda, że bez głębszego uzasadnienia tego doboru z punktu widzenia możliwości adaptacji rozwiązań do polskiego systemu.

Kolejne dwa rozdziały mają charakter prezentująco-analityczny i są zbudowane w specyficznej formie. Jako wprowadzenie w tematykę mamy właśnie prezentację przeobrażeń systemu edukacji dla bezpieczeństwa (Rozdział II) i szkolnictwa wojskowego (Rozdział III), dokonaną w ujęciu historycznym. Analizy te mają – jak rozumiem takie było założenie Doktorantki – ułatwić prezentację stanu wyjściowego, jakim jest obecny system edukacji dla bezpieczeństwa na poziomie szkolnictwa powszechnego oraz specyfiki kompetencji, jakie powinni posiadać kandydaci na żołnierzy zawodowych. Mariaż w sumie udany, ale czy niezbędny – mam wątpliwości. Jednakże jest to uwaga marginalna, gdyż w sumie oceniamy efektywność procesu przygotowania kandydata na żołnierza zawodowego w oparciu o funkcjonowanie systemu edukacji powszechnej. Tym samym szczególną uwagę recenzent kieruje na treści podrozdziałów 2.4. i 3.4–3.5. Oceniam je wysoko i uznaję, że pozwalają na stworzenie koncepcji procesu edukacji dla bezpieczeństwa w kontekście potrzeb SZ, co jest celem dysertacji. Tym samym wskazując, że rozdział drugi to szczegółowa analiza procesu przeobrażeń systemu edukacji dla bezpieczeństwa w ujęciu historycznym, podkreślam, że analiza ta szczególną rolę przypisuje przeobrażeniom tego systemu w latach 2016-2021. Ponadto najistotniejszą częścią rozważań w tym rozdziale są badania własne dotyczące formuły prowadzenia przedmiotu w których wykorzystano opinie jego kreatorów, odbiorców oraz

organu nadzorczego. Przeprowadzone badania mają szeroki zakres, liczba respondentów jest spora, a zaprezentowane analizy wyników badań ankietowych i wyprowadzone z nich wnioski są logiczne oraz ukazują specyfikę zarówno samego kształcenia w ramach przedmiotu EDB, ocenę treści programowych, przygotowania kadry dydaktycznej do jego realizacji oraz podejście organu nadzorczego, czyli dyrekcji szkoły.

Przeprowadzona w rozdziale trzecim analiza historyczna pozwala na ukazanie kompetencji oficera państwa demokratycznego, ale zasadnicze rozważania dotyczą celów programowych kształcenia w uczelni wojskowej w kontekście uzyskanego na podstawie wcześniejszych analiz paradygmatu kompetencji, jakie powinien posiadać kandydat na oficera Polskich Sił Zbrojnych. Za cenne, także z punktu widzenia samej polityki kadrowej oraz rekrutacyjnej są wyniki badań dotyczących sposobu kształtowania się przekonania o wyborze uczelni wojskowej przez ucznia oraz świadomości wymogów i odmienności sytuacji w jakiej znajduje się słuchacz takowej uczelni (podchorąży). Analiza treści rozdziału III pozwala także na wskazanie pewnego zaniechania Doktorantki w postaci niepowiązania dwóch wyodrębnionych kwestii, a mianowicie jakości nauczania przedmiotu EDB w poszczególnych jednostkach edukacyjnych z kształtowaniem się motywacji do podjęcia studiów w uczelni wojskowej. Jest to temat na osobną pracę badawczą, ale to należało zawrzeć we Wstępie jako przyjęte ograniczenie badawcze. Głębszego dowiedzenia wymaga też wniosek, iż przedmiot EDB (sposób jego realizacji???) miał ograniczony wpływ na decyzję o podjęciu studiów w uczelni wojskowej. Pomimo tej krytycznej uwagi uznaję ten rozdział za udane opracowanie stanowiące – jak zaznaczyłem powyżej – punkt wyjścia do budowy koncepcji doskonalenia systemu kształcenia w zakresie edukacji dla bezpieczeństwa, postrzeganego w kontekście potrzeb SZ RP. Uznaję, że te podstawy, ów punkt wyjścia, pozwala na opracowanie takiej koncepcji.

Najważniejszym i mającym największy wpływ na całościową ocenę dysertacji jest jej rozdział IV. Całą jego strukturę oraz zawarte treści uznaję za kompletne i tworzące logiczną całość. Rozdział jest właściwie skonstruowany, podejmowane problemy dobrze prezentowane, a ich prezentacja kończy się jednoznacznymi wnioskami cząstkowymi. Za szczególnie cenne wnioski uznaję rekomendacje dotyczące procesu przygotowania zawodowego nauczycieli EDB oraz wskazania dotyczące możliwości korelacji programu kształcenia z potrzebami SZ RP. Równie istotne wydaje się stwierdzenie, iż w procesie kształcenia kandydatów na oficerów zaniedbano tzw. miękkie umiejętności społeczne (s.201-205). Za najistotniejszą konkluzję cząstkową odnoszącą się do braku korelacji procesu edukacji w ramach EDB z nabyciem przez edukowanych cech i umiejętności niezbędnych dla żołnierza, zwłaszcza tychże przywołanych

wcześniej tzw. „miękkich” (s. 205) oraz czynników pozwalających dostrzec indywidualne potrzeby bezpieczeństwa (s. 208). Wskazać tu należy zwłaszcza na postulat zastosowania w procesie kształcenia metod edukacji krytyczno-kreatywnej, uwzględnienia konieczności nabycia nie tylko umiejętności, ale i kompetencji społecznych (zdolność do komunikowania się czy stosowania zasad przywództwa (leadershipu)). Ważnym wskazaniem dla planistów procesu edukacyjnego jest także zamieszczona w tym rozdziale konkluzja częściowa, iż efekty kształcenia w ramach przedmiotu EDB w ograniczonym stopniu pozwalają na wykształtowanie u ucznia cech pozwalających na ich wykorzystanie w procesie kształtowania kompetencji przyszłego oficera WP. Konstatacje te pozwoliły Doktorantce na prezentację autorskiej, spójnej logicznie koncepcji przeobrażeń programu kształcenia w ramach edukowania w zakresie bezpieczeństwa postrzeganego w kontekście potrzeb SZ RP. Została ona oparta na ocenie potrzeb i braków w poziomie pozyskanej wiedzy przez podchorążych, co jest rozwiązaniem zasadnym. Wnioski te poszerzono o analizy przeobrażeń współczesnego pola walki (projekt „Żołnierz Przyszłości”), co także nie budzi kontrowersji. Dodatkową wartością pracy jest ukazanie zakresu niezbędnych kompetencji nauczycieli przedmiotu EDB i konieczności zbudowania procesu ich szkolenia w zakresie uzyskiwania kompetencji dydaktycznych w związku z przeobrażeniami środowiska bezpieczeństwa. Natomiast nie jestem w stanie zrozumieć powodów umieszczenia w treści tego rozdziału analiz rozmieszczenia geograficznego miejsc zamieszkania (środowisk) z których pochodzą kandydaci ubiegający się o status podchorążego uczelni wojskowej. Zwłaszcza, że kwestii tej nie powiązano z oceną jakości kształcenia w poszczególnych ośrodkach (szkołach) oceniając jedynie poziom nauczania przedmiotu w poszczególnych, wybranych jednostkach edukacyjnych.

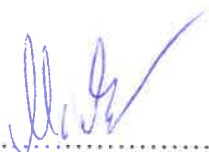
Dysertację kończy Zakończenie skonstruowane w taki sposób, by zawierało ono odpowiedzi na pytania badawcze. Doktorantka dobrze wykorzystała treści podsumowujące Jej rozważania w kolejnych rozdziałach (każdy kończy się dobrze skonstruowanym podsumowaniem o nazwie „Wnioski”). Podsumowując ocenę merytoryczną dysertacji uznaję, że ma ona wartość systematyzującą i porządkującą stan wiedzy na temat stosunkowo rzadko podnoszony. Istotną jej cechą jest wskazanie ograniczeń istniejącego systemu oraz autorskie propozycje zmian. Ma więc także wymiar praktyczny, co jest jej niezaprzeczalną zaletą. Zaproponowana koncepcja powinna być przynajmniej poddana analizie przez decydentów politycznych, którzy powinni zdecydować czy nie powinno się stworzyć swoistej ścieżki kształcenia dedykowanej osobom planującym służbę w strukturach SZ RP oraz w większym stopniu dostosowywać program kształcenia w uczelniach wojskowych do zmieniającego się otoczenia bezpieczeństwa państwa.

3. Ocena formalna

Recenzowana praca zawiera 310 stron, wliczając w to bibliografię i załączniki. Jest napisana tzw. żywym językiem, ubarwiającym tok narracji. Oparta jest na dobrze wykorzystywanym materiale, w tym źródłach prymarnych oraz – co niezwykle ważne – szeroko zakrojonych badaniach własnych. Doktorantka udowodniła, że posiada zarówno zdolności analitycznej, jak i umiejętności wnioskowania, prezentacji i trafnej oceny mikro-problemów badawczych, łącznej ich interpretacji oraz oceny. Zawarte w dysertacji wykresy i tabele są właściwie wkomponowane w tekst przekazu i ułatwiają zrozumienie prezentowanych kwestii. W toku narracji występują drobne uchybienia stylistyczne, pojedyncze błędy, ale jest to margines. Oceniając całość dysertacji stwierdzam, że prezentowany materiał badawczy stanowi całkiem udane uwieńczenie pierwszego etapu aktywności Autorki na ścieżce kariery naukowej. Pomimo, że wniosłem drobne uwagi do wywodu Pani mgr Anny Krawczyk to pod względem merytorycznym dysertację oceniam pozytywnie.

Konkluzja końcowa

Uznaję, że zaprezentowania mi do oceny dysertacja autorstwa Pani mgr Anny Krawczyk spełnia ustawowe wymogi w zakresie procedur uzyskiwania stopnia naukowego doktora. Konstatacja ta pozwala mi na uznanie, iż recenzowania dysertacja doktorska odpowiada standardom i wymogom stawianym przez Ustawę o Stopniach i Tytułach Naukowych i złożenie wniosku o dopuszczenie Doktorantki do dalszych etapów przewodu doktorskiego.

.....
Piotr Mickiewicz

